

ללמד המקום

Parasha Bo בא Kom.

Shemot (Exodus) 10:1-13:16

Is er een Joodse manier om je te kleden?

In de Parasha van deze week Bo, worden de Israëlieten eindelijk bevrijd van hun onderwerping in Egypte. We lezen dat ze in hun haast om te vertrekken hun ongezuurde deeg in hun kleren bonden Shemot (Exodus) 12:34. Intrigerend genoeg zegt het volgende vers dat de Israëlieten 'zilveren voorwerpen, gouden voorwerpen en kledingstukken' van de Egyptenaren namen. Dit is veelbetekenend in het licht van het onderzoek wat we hier proberen te plegen. Allereerst verdienden de Israëlieten het om gered te worden, zolang in slavernij en onderdrukking als een volk van HaShem kan natuurlijk niet goed zijn. Tijdens hun lange slavernij behielden zij echter wel drie dingen: hun keuken, hun taal en hun kleding. Met andere woorden behielden de Israëlieten hun unieke Hebreeuwse voedsel, hun goddelijke Hebreeuwse taal, en ook hun unieke manier van kleden. Wat was deze kleding, en waarin verschilde deze van de kleding van de Egyptenaren?

Archeologen hebben veel voorbeelden ontdekt van oud-Egyptisch werk waarin geïmmigreerde Semitische volkeren worden afgebeeld. Een van de best bewaarde zijn de grafschilderingen in Beni Hassan. Hier zien we de duidelijke verschillen tussen de Israëlietische en Egyptische kledingstijl. De Egyptenaren dragen eenvoudige witte rokken en zijn gladgeschoren, afgezien van wat haar op de kin. De Semieten hebben ondertussen langere veelkleurige en gestreepte gewaden, samen met vollere baarden (zie hieronder).

Sommige geleerden hebben deze kleding dan ook in verband gebracht met de beroemde gestreepte of veelkleurige tuniek van Jozef, de ketonet passim. Archeologen ontdekten zelfs een grafcomplex in Avaris in het noordoosten van Egypte wat toen in die tijd Goshen heette. Dit was de regio waar de Israëlieten woonden zoals we kunnen lezen in de Torah hier stonden/staan huizen in Semitische stijl, samen met twaalf graven in Semitische stijl. In één van de piramideachtige tombes staat een groot standbeeld van een hoge functionaris. Toch wordt hij niet afgebeeld in de typische Egyptische kledij, maar in Semitische kledij: een veelkleurige en gestreepte tuniek, samen met een herdersstok. Het bewijs suggereert dat dit graf inderdaad het graf van Jozef zelf zou kunnen zijn, en de rest van de tientallen graven die er zijn voor elk van de twaalf zonen van Jakob! De joodse kleding bleef in de daaropvolgende eeuwen grotendeels hetzelfde. De zwarte obelisk van de Assyrische koning Salmaneser III (ca. 850 v.Chr.) toont Israëlieten met soortgelijke lange en gestreepte tunieken. Het is zeer waarschijnlijk dat zulke lange en gestreepte tunieken aanleiding gaven tot de traditie van gestreepte en gekleurde tallits die joden tot op de dag van vandaag nog steeds dragen. Een belangrijk

ללמד המקום

verschil tussen echter tussen de afbeeldingen op de Zwarte Obelisk en het vorige is dat de Israëlieten nu klaarblijkelijk ook hun hoofd bedekt hebben!

Left: A small section from the Black Obelisk depicting Israelites greeting King Shalmaneser III. *Above:* a reproduction of the Black Obelisk image depicting the Israelite delegation (on the right).

Het was dan ook pas in de middeleeuwen dat de joodse kleding steeds gevarieerder werd. Een deel hiervan was te wijten aan de decreten van de verschillende soorten buitenlandse heersers. Bepaalde koningen dwongen joden alleen maar zwart te dragen, anderen hadden speciale sjerpen nodig om hen als joden te identificeren, en in een groot deel van het middeleeuwse Europa moesten de joden opvallende, funky hoeden dragen (inclusief de puntige gele).

Een 14e eeuwse beschrijving van een beroemde Jood genaamd Süsskind van Trimberg, van de Manesse codex

In de Sefardische en Mizrahi-werelden droegen joden vaak dezelfde gewaden en hoofdtooien als hun niet-joodse burens, inclusief tulbanden in het westen en de dopushki in het oosten.

Een ander type hoofdtooi is het keppeltje, waarvan sommigen denken dat het geïnspireerd is door de Turkse yağmurluk, 'regenmuts'. (De joodse etymologie hiervoor is uiteraard yare malka, wat 'angst voor de koning' of 'angst voor de hemel' betekent.) Interessant is het dat de oude Grieken een ronde hoed droegen, een zogenaamde 'pileus', die de Romeinen later minimaliseerden tot iets meer van een soort van keppeltje. Christelijke priesters droegen deze soortgelijke zucchetto of solido zoals deze wordt genoemd en dit wordt nog steeds gedragen door de paus en verschillende bisschoppen en kardinalen. In de 12e eeuw verordende het Heilige Roomse Rijk dat Joden een speciale Pileus

ללמד המקום

Cornutus moesten dragen om hen te onderscheiden. Het kan dan ook heel goed zijn dat deze hoofdtoeien aanleiding gaven tot wat we vandaag de dag kennen als een keppeltje. We zien dat joden over het algemeen kleding droegen die leek op die van hun burenen. Zelfs die oude afbeeldingen van Israëlieten vertonen kleding die lijkt op die van andere Semitische en Kanaänitische groepen. Toen het Russische rijk in de 19e eeuw verordende dat Joden hun kleding moesten opgeven en Russische kleding moesten aannemen, protesteerde de Kotzker Rebbe (rabbi Menachem Mendel van Kotzk) niet omdat hij betoogde dat er niet zoiets bestaat als een aparte “Joodse kleding” in ieder geval. Joden droegen namelijk altijd kleding zoals iedereen, en de Joodse kledij varieerde dan ook best wel sterk per geografische locatie. De kleding waar de Russen het over hadden was eenvoudigweg de kleding van de Poolse adel uit de 16e en 17e eeuw, die vervolgens door de Joden werd overgenomen.

Lithograph uit 1880 die de Joodse kledstijl aangeeft

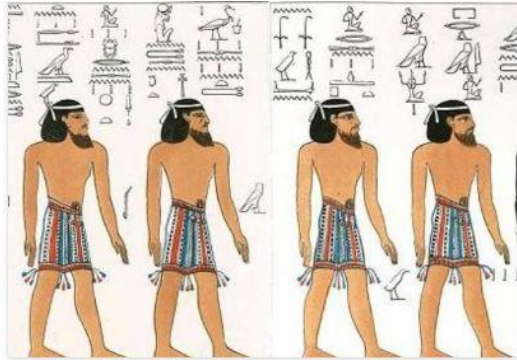
Die Oost-Europese shtreimels en kaftans worden vandaag de dag nog steeds gedragen door chassidische groepen, maar ze hebben eigenlijk totaal geen religieuze betekenis. Het zijn eenvoudigweg culturele tradities, en die zijn gebleven omdat rabbijnen in de 19e eeuw, zoals b.v de Chatam Sofer (Rabbi Moshe Schreiber), oordeelden dat alles wat nieuw is verboden was, en wat de gewoonte toen ook was, in die tijd om zo maar te zeggen blijft daarmee voor altijd van kracht. De belangrijkste reden voor deze dergelijke decreten waren een reactie op waargenomen bedreigingen door de opkomst van zowel het hervormings jodendom als het “moderne orthodoxe” jodendom. Zo was het bij Chabad Hasidim dat de Lubavitcher Rebbe geen shtreimel droeg zoals zijn voorgangers, en dus schakelde Chabad over op de gleufhoedstijl die meer kenmerkend is voor niet-Chasidim. Deze stijl dateert uit het Alter van Slabodka (Rabbi Nosson Tzvi Finkel). Destijds waren yeshiva studenten vaak arm en droegen ze gescheurde kleding. Zijn yeshiva zou anders zijn: hij gaf prioriteit aan netheid en reinheid, waardigheid en kleden in stijl. Iemands uiterlijke beeld was tenslotte ook een weerspiegeling van zijn innerlijke toestand! Zijn studenten aan de beroemde Slabodka Yeshiva in Litouwen droegen pakken en daarbij stijlvolle moderne hoeden, en zij liepen zelfs met wandelstokken wat in die tijd high fashion was. De stijl verspreidde zich al snel over de Litouwse en niet-chassidische orthodoxe wereld, en later naar de zogenaamde Lubavitchers in de tweede helft van de vorige eeuw.

Waarom de Lubavitcher Rebbe geen shtreimel droeg, is een veelgestelde vraag, en er zijn verschillende gevarieerde antwoorden gegeven, hoewel het uiteindelijk nog steeds zo is dat niemand het zeker weet. Ik geloof dat een groot deel ervan te maken heeft met het feit dat de Rebbe meer ‘universeel’ wilde zijn om elke Jood daarbuiten te bereiken. Hij was ook niet de eerste die dit deed. De Yid HaKadosh (Rabbi Yakov Yitzchak Rabinowicz van Peshischa, 1766-1813) vermeid bijvoorbeeld de chassidische kledij en droeg gewone boerenkleding omdat hij elke Jood op de markt wilde bereiken en er verbinding mee wilde maken, om voor iedereen toegankelijk te zijn. Het dragen van onderscheidende kleding kan een onnodige barrière opwerpen.

ללמד המקום

Na alles gezegd en gedaan te hebben, ontdekken we eigenlijk dat het enige kledingstuk dat echt uniek Joods is, de tzitzit is. Tzitzit is het enige specifiek identificerende Joodse kenmerk van kleding door tijd en ruimte heen, dat helemaal teruggaat tot het oude Egypte: ongelooflijk genoeg toont een uniek reliëf ontdekt bij het graf van Seti I Semitische mannen met die karakteristieke gestreepte en veelkleurige rokken, samen met duidelijke franjes aan de hoeken oude tzitzit! We kunnen hieruit opnieuw het enorme belang leren van het dragen van tzitzit, een mitswa die Joden eeuwenlang met zich meedragen, waar ze ook heen gingen, maar die tegenwoordig vaak wordt verwaarloosd.

Semieten die tzitzit dragen, uit het graf van farao Seti I (ca. 13e eeuw v.Chr.)

Hoewel we ons tegenwoordig allemaal anders kleden, zal er ook een tijd komen waarin deze verschillen allemaal zullen verdwijnen. De Midrasj (Beresheet Rabba 95:1) stelt dat bij de opstanding van de doden aan het einde der dagen de rechtvaardigen weer tot leven zullen komen en eruitzien als hun oude ik, met al hun oude vlekken, ziekten en zelfs de kleding die ze droegen. De Midrasj legt uit dat dit is om de volgende reden; zodat de mensen herkenbaar zullen zijn zoals ze waren in hun vorige levens, en ook zodat mensen de kracht van HaShem kunnen ervaren. Want HaShem zal dan alle opgestane mensen genezen en ze op een wonderbaarlijke wijze weer transformeren in gezonde jeugdige lichamen. Hiermee kunnen we uit deze Midrasj dus afleiden dat HaShem de lichamen van alle mensen in hun oorspronkelijke staat zal herstellen, zoals het lichaam oorspronkelijk bedoeld was om in de Hof van Eden te zijn. Hij zal dus de mensheid opnieuw bekleden in de oeroude staat. We zullen “gewaden van licht” hebben zoals die Adam en Eva voor het eerst sierden. Wat een vooruitzicht hebben we hiermee op een toekomst die ons ooit ten deel valt. Laten we hopen dat dit alles snel zal gebeuren zodat wij het mee mogen maken.

Shabbat Shalom

Jaacov